

SIİRT HALK KÜLTÜRÜNÜN ŞİFA DAĞITICILARI: KUTSAL SULAR

*Rezan KARAKAŞ**

ÖZET

Maddi ve manevi kirlerden temizleyen, arındıran su, mitik devirlerde olduğu gibi günümüz Siirt toplumunda da halkın muhtelif ihtiyaçlarının tedarik edilmesinde, şifa, bereket, çocuk sahibi olma gibi birçok amaçla kullanılmaktadır. Yörede kutsal bilinen suların büyük bir kısmı yatır veya türbe yakınlarında yer almakta; bir şeyhe yahut din büyüğüne yönelik anlatılarla kutsiyet kazanmaktadır. “Yeşil su” adı verilen şifalı suyla ilgili anlatı, bir din âlimi olan İsmail Fakirullah’ın dinî kişiliği etrafında şekillenirken, Şeyh Arap Ziyareti’nde yararlanılan su ise “şeyh”lik mertebesindeki bir zatla anılmaktadır. “Tuzlu su” anlatısında ise suya kutsallık kazandıran bir kadın evliyadan bahsedilmektedir.

Şeyhül Hazin, Şeyh Halef, Şeyhü’s Sibre, Şeyhül Horani, Şeyh Cerrah, Şeyh Termo ve Şeyh Münkedir türbelerindeki kuyuların suları, gerek içilerek gerekse banyo yapılarak, çeşitli hastalıkların tedavi edilmesinde kullanılmaktadır. Türbe veya camide bulunan kuyu suyu ile yıkanma ritüeli, ilk kozmik eylemin tekrarından başka bir şey değildir. Bu sularla banyo yapmak veya o sulara temas etmek, onları içmek insanoğlunun suyla buluşmasını sağlayacak ve insanoğlu adeta yeniden doğacak veya doğuracaktır. Siirt halk kültüründe tespit ettiğimiz “su”ya dayalı ritüeller, İslamî bir kisveye bürünmüş ve eren kültüyle birleşerek işlevselliğini sürdürmüştür.

Birçok mitolojik sistemde evrenin yaratılışında başrolü üstlenen, doğuşun ve yaşamın simgesi olan su, Siirt yöresi halk kültüründe başta çocuk sahibi olmak ve hastalıklardan kurtulmak olmak üzere hemen her derdin devası olarak görülmekte, yukarıda adı geçen türbeler, şifa arayıcıların uğrak yeri olmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kutsal su, inanış, Siirt halk kültürü, ritüel, mitoloji.

HEALING DISTRIBUTORS OF SIİRT FOLK CULTURE: HOLY WATERS

ABSTRACT

The holy water which purifies from material and moral filths is used for many purposes such as supplying various necessities of public, cure, fruitfulness and having a child in Siirt’s present society as like ages of myth. In district, the huge part of water known as “holly” is

* Yrd. Doç. Dr., Siirt Üniversitesi Eğitim Fak. Türkçe Bölümü, El-mek: rezankarakas@hotmail.com

near the tombs and graves and this water have holiness because of various stories about Sheiks and religious men. For instance; a narrative related to herbal water, known as “Green water” is shaping around the religious character of İsmail Fakirullah; the other hand, the water benefit from Sheik Arab Tomb, is about a person having the degree of Sheik. As another example; “The salty water”’s story is about a woman saint made acquire the holiness to water.

The well holes being the tombs of Şeyhü’l Hazin, Şeyh Halef, Şeyhü’s Sibre, Şeyhü’l Horani, Şeyh Cerrah, Şeyh Termo and Şeyh Münkedir are benefited for curing different illnesses both drinking and bathing. Bathing ritual with the water of holes in tombs or graves is not more than the first cosmic repeat. Bathing this water or touching, drinking will arrange the meetings of human being and water so people will rebirth. The rituals about “water” we state in Siirt culture, came into existence with the Islamic perception and continued their function with “the Eren culture”.

In many mythological system, “the water” being the symbol of birth and life and having the leader part of universe are seen as the cure for almost every problem especially to have a child and to get rid of diseases. So, this tombs and graves continue to being “haunted places” for cure searchers.

Key Words: Holy water, belief, Siirt folk culture, ritual, mythology.

Giriş

Evreni oluşturan dört ana unsurdan biri olan su, Türk dilinde farklı devirlerde “sub”, “suv”, “sug” ve “su” şeklinde yazılmış; Orhun Kitabeleri, Dede Korkut Hikâyeleri ve Kutadgu Bilig’de çeşitli manalarda ve çoğunlukla mukaddes bir varlık olarak tasvir edilmiştir.

“Tarihin ilk çağlarından bu yana, ister Hatti, ister Hitit ya da Luvi olsun Anadolu tanrılarının başında bir tanrı çifti vardır; kaynağını dağdan alan ve boğa figürüyle temsil edilen bir fırtına tanrısı ile akarsuyun (kaynak ya da ırmak) simgesi olan bir bereket tanrıçası birbirlerini dölleyebilirler. Yüksek yerlerin (dağ, tepe) tanrısıyla, bir kaynak veya su tanrıçası, kaya çeperlerine yapılan resimlerde sıklıkla görülen bir motiftir” (Bonney 1981: 885, 886).

“Kimi ilkelerde su, doğrudan doğruya bir tanrı, kimi ilkelerde de arıtıcı bir tapım aracıdır. Suyun tanrılık niteliği, gelişmiş mitolojilerde de süregelmiştir. Pek çok dinsel ve büyüsel işlemler, hemen bütün topluluklarda, suyla yapılmıştır. Örneğin vaftiz bunun Hıristiyan dininde süregelen en yeni örneğidir” (Hançerlioğlu 2010: 471). “Vaftiz adayı mitik suya yani ölümün denizine hem dalar hem de ondan kaçır” (Bonney 1981: 239). “Kutsal suyu aramak için başta Yoshino Dağı olmak üzere çeşitli dağlara geziler düzenleyen Japonlar, kutsal dağın yakınında bulunan suların gerçek dünya ile öteki dünya arasında bir sınır oluşturduğuna inanırlar” (Bonney 1981: 148).

“Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir; başka bir deyişle yaratılışın başlangıç nüvesi sudur. Bütün canlılar sudan yaratılmıştır. O halde su, yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik şuurda önemli bir konum üstlenmiş durumdadır” (Bayat 2007: 248). “Altay yaratılış miti ile Lebed Tatarlarının Dünya’nın yaratılış miti, her yerin suyla kaplı olduğuna ve henüz hiçbir şeyin olmadığına vurgu yapılarak başlar” (Seyyidoğlu 2002: 39, 49).

Turkish Studies

Yakut Türklerinin Er Sogotoh destanında bir ağacın kökünden çıkan hayat suyundan söz edilir. “Ağacın tam kökünde, görülürdü bir kaynak/Hayat suyu bu idi, akar giderdi ap ak” (Ögel 2003: 98). Bu hayat suyu, okla kalbinden vurulan destan kahramanına yeniden can verecek ve onu eskisine nazaran dokuz kat daha güçlü kılacaktır.

Fatih Kirişoğlu, “Er-Soğotox Destanının Kurgusu” adlı çalışmasında destanda geçen olay zincirini ve kahramanların birbirleriyle ve olağanüstü varlıklarla olan ilişkilerini irdelemiştir. Bu destanda kutsal su, anlatıya ivme kazandırır. Destanda su, ölüyü diriltmek ve parçalanmış vücudu iyileştirmek için kullanılır: Kutsal suyun destandaki ilk görünümü şöyledir: “Kömüs Kırıktay, babasının mezarına giderek Aan Alaxsın Xotun’dan aldığı ölümsüzlük suyunu onun baldırlarına döker ve böylece Er-Soğotox, canlanır. Su unsurunun destandaki olay kurgusuna katkılarından biri de destan kahramanını tedavi etmesidir. Kahramanın rahatsızlığı ve iyileşmesi destanda şöyle anlatılır: Er-Soğotox, sabah uyandığında etlerinin lime lime olup vücudunun yarısının yok olduğunu görür. Anlar ki, abaahılar kılık değiştirip onu kandırmışlar ve seviştiği de abaahıların başı Uot Çolboday imiş ve kendisinden hamile kalmış. Er-Soğotox, kutsal suyu vücuduna sürerek iyileşir...”(http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?t=tum&psearch=Fatih%20Kiri%FE%E7io%F0lu).

Bazı Altay efsanelerinde hayat suyunun göğün on ikinci katına kadar yükselen Dünya Dağı’nın üzerinde, bir Kayın ağacının altındaki çukurda yer aldığı anlatılır. “Minusinski dolaylarında derlenen bu efsanenin hayat suyu ile ilgili bölümü şöyledir:

Büyük bir dağ yükselir, on iki gök katından
Dağda bir kayın vardı, yaprakları altından,
Kayının altındaysa, küçük bir çukur vardı,
Bir karış bile değil, o kadar yüzlek dardı.
Bu çukur hep doluydu, kutsal hayat suyuyla
İçen ölmez olurdu, ebedî bir duyuyla” (Ögel 2003: 107).

Bir Başkurt efsanesine göre “Semrük adı verilen iki başlı bir kuş varmış. Bir başı, kişi başı gibi imiş ve kişi dilince konuşmuş. Ölümsüzlük, yani ‘mengülük suyu’nu içtiği için ölmezmiş” (Ögel 2002: 330). Bütün bu efsanelerde su, insanoğlunun ölümsüzlük arayışlarında bir kaynak ve çare hükmündedir. Bir başka deyişle su; insanoğluna, tanrı yahut yarı tanrı kabul edilen varlıklara ölümsüzlüğü sağlayabilecek yegâne güçtür.

Türkler, Selenge ırmağını, Mısırlılar Nil nehrini, Hintliler ise Ganj nehrini kutsal sayar ve çeşitli dinî törenleri, bu nehirler aracılığıyla gerçekleştirirler. “Denizleri, gölleri, ırmakları, kaynakları, çeşmeleri ve yağmuru da içine alan su kültüründe; su, kimi zaman kendisine ibadet edilen bir obje, kimi zaman da kült aracıdır. Çok sayıdaki dinsel ve büyüsel pratiklerde, âdet ve inanmalarda su, önemli bir araç olarak görülmektedir” (Örnek 1971: 104). Buryatların sırta erme törenlerinde şaman adayları, usta şaman tarafından suyla kutsanırlar. Bunun için “Baba-şaman ile ‘oğulları’ diye adlandırılan dokuz genç, üç pınardan su getirirler ve bu pınarların ruhlarına *tarasun* saçısı kırlarlar. Dönüşte genç kayın fidanları kökünden sökölüp eve getirilir. Su kaynatılır ve arıtmak üzere kazana yabancı kekik, ardıç ve akçam kabuğu atılır; bir tekenin kulağından kesilmiş bir tutam kıl da ilave edilir. Ardından hayvan kesilir ve kanından da kazana birkaç damla akıtılır. ‘Baba-şaman’, kayın ağacından yapılmış bir tür süpürgeyi kazana batırdıktan sonra bununla adayın çıplak sırtına dokunur” (Eliade 2009: 145).

“Bütün potansiyel güçleri, kendinde toplayan su, (hayat suyu), yaşamın simgesidir. Tohumlar açısından zengin olan su, toprağı, hayvanları ve kadınları döller” (Eliade 2009: 197).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

“Başkurt halkı arasında anlatılan bir efsaneye göre, sular saltanatının padişahı olan Şülgen’in kızı Nerkez Ural’ın oğlu Yayak, ne kadar yaşarsa hiç yaşlanmıyor ve yakışıklılığundan da bir şey kaybetmiyor. Işıktan yaratılan bu varlık, sudan çıktığı an bir parça ete dönüşeceğini ve öleceğini biliyor. Çünkü onun yeri sular âlemidir. İnanişâ göre, sular da yaşayan varlıklar, yeryüzündekilerden farklı olarak yaşlanmaz, hastalanmaz ve çirkinleşmezler. Suda yaşadıkları için ölümden uzaktırlar” (Beydili 2005: 503).

Kuzey Türklerinde “koca evine gelen geline kocanın evine ait akarsular ile kaynaklar gösterilirdi. Koca kütüğüne geçmiş olan gelinler, sulara çeşitli saçılar yaparak saygıda bulunurdu. Başkurt Türklerinde gelin sulara para atardı” (Ögel 2002: 316, 331). “Altaylı Türkler de bazı av hayvanlarını avlamazlar. Özellikle ormanda bulunan şifa sularının (arjan saygı) etrafında dolaşan hayvanların avlanması yasaktır. Bu hayvanlar arjan iyesine aittir ve kutsal olarak bilinir” (Bayat 2007: 205). “Altay Tatarları, Abakan nehri prensinin (han) yağmur dağıtıcısı olduğunu söylerler” (Bonney 1981: 1021). “Su birikintisi, (Türkçede Köl İrkin) Kaşgarlı için, hükümdarların sahip oldukları varsayılan büyük zekânın simgesidir” (Bonney 1981: 1021).

“Karagaş Türkleri su iyesine, ‘sug ezi’, Yakut Türkleri ‘U İçite’ veya ‘Ukula Toyan’, Buryatlar ise ‘Uhun Ecen’ adını verirler” (Kalafat 1999: 50, 51, 52). “Nogaylar ise su iyesine ‘İlyas’ derler” (Beydili 2005: 505). “Kimak ülkesinde Menkûr denen dağda bulunan sudan bir ordu içse bile bu suda bir azalma olmaz. Bu gözün yanında bir taş üzerinde de secde eden bir adamın ayaklarının parmaklarıyla beraber avuçlarının ve dizlerinin izi vardır. Oğuz Türkleri, bunları görünce secde ederler” (Çoruhlu 2006: 33, 34).

Dede Korkut kahramanları, arı sudan abdest alarak savaşa girerler. Salur Kazan’ın evinin yağmalandığı boyda Salur Kazan, düşmanlar tarafından kaçırılan ailesinin yerini suyla haberleşerek öğrenmeye çalışır ve bunun karşılığında başını su için kurban etmeye hazır olduğunu dile getirir. Manas Destanı’nda Yakup Han, karısı Çırçıri’nin çocuk doğuramayışının nedenini, kutlu pınarlar altında gecelememesine bağlar. Doğu Anadolu efsanelerinde “sudan çıkan at” motifi yaygındır. Urfâ’da bulunan ve “Balıklı Göl” adı verilen suda yaşayan balıklar kesinlikle avlanmaz ve yenmezler.

“Başkurt Türklerinin Ural Batır destanında ölümsüzlük suyunu bulan kahraman Ural, bir ihtiyarın sözüyle suyu içmekten vazgeçer ve dağlara serper. Bu sayede otlar, ağaçlar yeşerir” (Çobanoğlu 2003: 165). Köroğlu destanında Köroğlu, “babasının gözlerinin açılmasını sağlayacağına inandığı ‘sihirli üç köpüğü’ getirmek için Aras nehrine gider; ancak köpükleri kendisi içerek ve ölümsüzlük, yiğitlik ve saz şairliği kudret ve yeteneği kazanır” (Aslan 2008: 64).

Uzun yolculuğa çıkanların arkasından su dökülmesi, her ne kadar halk arasında “yolcunun su gibi rahat gidip rahat gelmesi”, temennisi olarak görülse de bu ritüel, suyun yolculuğa çıkacak kişinin hamisi olabileceği manasına da gelebilir. Kişi, su ile birlikte yola çıkacak ve onun gücünden destek alacaktır.

Anadolu’nun hemen her yerinde bulunan ve şifalı olduğuna inanılan muhtelif yeraltı ve yer üstü suları, çeşitli bedensel ve ruhsal hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla ziyaret edilir: Uykusu olmayan çocuğun tedavisi için Kızılırmak’ın suyundan yararlanır. Bunun için “üç cuma Kızılırmak’tan su getirilir, Kur’an’la tartılır. Çocuk, bu su ile yıkandıktan sonra su, ırmağa dökülür. Bu iş yapılırken hiç konuşulmaz” (Örnek 1979: 268). “Çanakkale’de çocuğu olmayan kadınlar, içerisinde su kuyusu bulunan caminin suyundan içerlerse çocuklarının olacağına inanırlar. Trabzon’da çocuğu olmayanlar, olsun diye Hıdırellez’de denize girerler” (Kalafat 1996: 5). “Elazığ’da Yurtbaşı Mahallesi’nde bulunan ‘acı su’ şifa niyetine içilir ve orada bulunan çamur, bilhassa cilt rahatsızlıkları için vücuda sürülür” (K11).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Kur'an-ı Kerim'de "bir damla su" ifadesine vurgu yapılarak insanın yaratılışı anlatılır: "Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadının dölünden) yarattık, onu imtihan edelim diye, kendisini iştir ve görür kıldık" (İnsan suresi: 2). "O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi? Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp şekillendirmişti (Kıyamet Suresi: 37, 38).

Halk kültüründe suyun kutsallığı "su içene yılan bile karışmaz" sözü ile yaşatılır. Diyarbakır'da çeşitli dileklerin yazıldığı kâğıtların Dicle Nehri'ne atılması, bir ırmağın bir kıyısından diğer kıyısına geçme eyleminin büyü, muska, nazar gibi çeşitli kötülükleri engelleyeceğine inanılması, ayrıca yeni gelinin koca evine girerken kırdığı testinin içinde şeker ve paraya ek olarak su bulundurulması gibi pratikler, suya verilen kutsiyet ile ilişkilidir. Yörede ayrıca birçok su kaynağı (haram su, yel pınarı), büyüsel yollu sağaltma yöntemlerinde birinci derecede önemli role sahiptir.

"Çocuğu olmayan kadınlar, Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde bulunan hamamda yedi kez banyo yapar ve suyun kaynak yerinde otururlarsa çocuklarının olacağına inanırlar. Çermik hamamına gelip bu işlemleri yaptıktan sonra çocuk sahibi olduğunu söyleyen birçok kadın vardır. Bu durum, halk arasında "bunun üstüne hamile kaldı" şeklinde ifade edilir" (K8).

"Mezopotamya'nın taş oymalarında su ve balığın doğurganlık" (Eliade 2009: 197) simgesi olması, su kültürünün mitolojik ayak izlerinden birini temsil eder. "Kazak, Kırgız ve Azerbaycan Türklerinde de kısır kadınlar, sudan çocuk isterler" (Bayat 2007: 249). İngiltere'nin "Cornwall bölgesinde hasta çocuklar, üç kez Saint-Mandron kuyusuna sokulurlar. Fransa'da şifalı çeşmelerin ve nehirlerin sayısı oldukça fazladır" (Eliade 2009: 201). "Oxford'da 'Child's Well' adlı kısır kadınları iyileştirmesiyle ünlü bir çeşme vardır" (Eliade 2009: 200). "Suyun kutsallığı inancına hemen hemen bütün Nusayri türbelerinde de rastlanmaktadır. Çoğu Nusayri türbesinde özellikle cuma sabahları makamın dibindeki döşemeden su çıktığına ilişkin çok sayıda olay anlatılmaktadır" (Türk 2009: 111).

Türk halk kültüründe zemzem suyu, kutsallığını muhafaza ederken bir taraftan çeşitli ziyaret yerlerinden getirilen sular, şeyh vb. dinî kişiler tarafından okunmuş sular, içinde mürekkepli kalemle yazılmış muskaların bekletildiği sular vs. mukaddes olarak telakki edilmekte; doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerinde ve gündelik yaşamda kutsal bir varlık olarak yer almaktadır.

"Kozmogoni simgesi ve tüm tohumların taşıyıcısı olan su, büyüsel bir maddedir ve her derde devadır; iyileştirir, gençleştirir ve yaşamı sonsuz kılar" (Eliade 2009: 200). Gündelik yaşamda su, maddi kirlilerden temizlenmenin manevi kirlilerden arınmanın sembolüdür. İslamiyet'te gusül ve beş vakit namaz dolayısıyla alınan abdestte, suyun temizlenme ve arınma amaçlı kullanımları söz konusudur. Su, ateşi söndürür. Ateşin tüm olumsuzluklarını ortadan kaldıran en büyük güç sudur. Su, dirilik verir, insanoğlunun yaşamı için vazgeçilmezdir. Arındırıcı özelliğiyle su, her türlü bedensel ve ruhsal hastalıklardan kurtulmayı sağlar. Genel olarak Anadolu halk kültüründe mezarlık ziyaretlerinde mezara su dökülür. Bu ritüel, mitik su simgeselliğinin bir neticesidir.

Doğa, ilkel insanın ve daha da ötesi çağdaş insanın nazarında ölümsüzdür; oysaki insan, çoğu zaman, çocuklukta, yaşlılıkta veya hastalıkta acizdir. Kişioğlu; tarih boyunca tüm bu zayıf yönlerini, kutsal kabul ettiği, gücüne inandığı doğa varlıklarıyla gidermeye çalışmıştır. Bu doğa varlıklarından biri de mitolojik sistemlerin birçoğunda, evrenin yaratılışında da asıl unsur olan, "su"dur.

Bu makalede, Siirt halk kültüründe şifa dağıtan "kutsal sular"ın tespiti ve tahlili yapılacaktır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Yeşil Su

“Yeşil su”, Siirt’in Aydınlar (Tillo) ilçesinde bulunmaktadır. İsmail Fakirullah’ın menkıbevî yaşamıyla ilişkilendirilen “yeşil su”, İsmail Fakirullah türbesinden uzak bir yerde bulunur. “Yeşil şifa kuyusu” adı da verilen ve bir kuyudan oluşan suya, ilçenin ara sokaklarından gidilerek varılır.

“Yeşil su”ya dair yörede anlatılan efsane şöyledir: İsmail Fakirullah Hazretleri, bir gece taziyeye giderken on üç metrelik bir susuz kuyuya düşer. O, bu kuyuda üç gün kalır. Bu arada hanımı, onu merak eder ve diğer evliyalara durumu bildirir. Evliyalar da onu aramaya çıkarlar. Kuyunun olduğu bölgeye geldiklerinde orada büyük bir nurun saçılmış olduğunu görürler. Fakirullah Hazretleri’nin aç olduğunu düşünerek ona yemek ikram ederler. Ancak Fakirullah Hazretleri, aç olmadığını söyleyerek bütün ikramları reddeder. Evliyalar, Fakirullah Hazretlerini kuyudan çıkarırlar; bu sırada kuyu, suyla dolar. İsmail Fakirullah, evliyalarla geri dönmez ve orada kendisi için bir yer yaptırır; sekiz yıl boyunca kuru üzümle beslenir, ibadet eder. Günümüzde Fakirullah Hazretlerinin içine düştüğüne inanılan kuyudaki su, kutsal kabul edilmekte, “yeşil su” diye anılmakta ve her derde deva olduğu söylenmektedir.

Çocuk sahibi olamayan kadınlar, Tillo ilçesinde bulunan “yeşil su” adı verilen bu kuyunun suyuyla yıkanır ve aynı zamanda bu sudan içerler. Bu sayede çocuk sahibi olacaklarına inanırlar (K1).

Anlatıda yer alan suyun “yeşil” olarak nitelenmesi, yeşil rengin dinî bir sembol olmasıyla ilgilidir. Kutadgu Bilig’de geçen “Sulu çimenler gibi bilgiler yararlıdır/Nereye ayak vursalar (depse), oradan bir su çıkar” (Ögel 2002: 341). sözü halk kültüründe yaşayan evliya anlatmalarında görülen evliya-su arasındaki ilişkinin çok güzel bir hulasasıdır. Siirt yöresinde Fakirullah Hazretleri ile özdeşleştirilen “yeşil su”yu da bu bağlamda değerlendirmek ve onu, din büyüklerinin kerametlerine bağlı olarak doğan “kutsal su” olarak görmek gerekir.

İslamî inanışta cennet, yemyeşil bir yer olarak tasavvur edilir. Rüyada görülen yeşil renk hayra yorumlanır. “Yaş” kökünden türeyen yeşil sözü; tazeliği, canlılığı ve yeniden doğuşu simgeler. Bu bağlamda yeşil suyun her derdin devası, bilhassa kısır kadınların umudu olması sebepsiz değildir.

Şahmeran Efsanesi ve Su

Şahmeran efsanesi, muhtelif bölgelerde farklı varyantlar halinde karşımıza çıkar. Siirt’te yaşayan efsane, diğer bölgelerdeki efsanelerden farklıdır. Siirt Şahmeran efsanesinde olaylar, “kutsal su ve şahmeran” ekseninde cereyan eder.

Bu efsane şöyledir: Söylentilere göre balık, yılan ve insan vücutlarının birleşiminden oluşan Şahmeran, kimilerine göre bir canavar kimilerine göre ise “yılanların kraliçesi” olarak bilinir. Şahmeran, Siirt bağlarının bulunduğu yerde, yüksek bir mağarada bulunur. Bu canavarı bulmak için mağaraya giren insanlardan hiçbiri geri dönmemiştir. Bunun nedeni mağaranın altında ve üstünde bulunan kuyuların oraya giren insanları yutmasıdır.

Mağaranın içinde diz boyu derinlikte soğuk bir su birikintisi bulunur. Şifalı olduğu ve birçok hastalığa iyi geldiği söylenen bu su, bir zamanlar modern tıp imkânlarından yoksun olan halkın şifa bulmak için gittiği mekânlardan biriymiş. Günümüzde mağaranın ağzına kilit vurulmuştur. Bağlarına gitmek isteyen bağ sahipleri, farklı güzergâhlar kullanır ve mağaranın yakınından geçmek istemezler. Fakat mağara ve içindeki su birikintisi insanları cezbetmeye devam etmektedir.

Turkish Studies

Burada Şahmeran efsanesinin oluşumuna kaynaklık eden varlığın “su” olduğu dikkatlerden kaçmaz. Her türlü derde deva olduğu düşünülen; ancak insanoğlunun bir türlü ulaşamadığı su, olağanüstü bir varlık olan Şahmeran engeline takılır ve insanlar bir türlü o sudan nasiplenemezler. Yani bu su, yöredeki diğer su kaynakları gibi insanoğluna şifa dağıtamamaktadır.

Yılan ve Su

Yörede anlatılan bir diğer efsanede kutsal su, mitik bir varlık olan yılan unsuruyla kesişir: “Sağlıklı bir yılan, su bulmaya çalışırken aynı zamanda hasta bir yılanı da sırtında taşımaktadır. Küçük bir su birikintisi gören yılan, hasta yılanı o sudan içirir. Bu olayı gören büyük bir zat (Şeyh Muhammed Kasım) suyun olduğu yeri eliyle açar ve şifa bulmak isteyenlerin buraya gelebileceğini söyler. Bu olaydan sonra her cuma günü, bir yılanın suya girerek şifasını bıraktığına inanılır” (K2).

Tuzlu Su

“Siirt’e bağlı Yokuşbağlar köyü yakınlarında küçük bir göl bulunur. Suyu tuzlu olduğu için buraya “tuzlu su” adı verilmektedir. Su civarındaki toprağı da tuzlu olan bu ziyarette bir kadın evliyanın yattığına inanılır. Vücutlarında ağrı hisseden, özellikle de romatizma hastaları, bu ziyarete gelerek banyo yaparlar. Ancak erkek hastalar, ziyarette yattığına inanılan kadın evliyadan ötürü, banyo yapmaz; sadece suyu ağrıyan yerlerine dökerler. Bu ziyarete, haftanın her günü gidilebilir. Hastalıklarından kurtulan kişiler, adak olarak ‘tuz’, ‘soğan’ ve ‘ekmek’ dağıtırlar, bunun dışında herhangi bir adak adamazlar” (K6, K7).

Bu suyun neden şifalı olduğunu açıklayan efsane ise şöyledir: “Bir çoban, ‘tuzlu su’ (tuzlu toprak) denilen bir bölgede hayvanlarını otlatırken sakat bir yılanın bu suya girdiğini ve düzelmiş olarak çıktığını görür. O, tanık olduğu bu olayı köylülere anlatır. Köylüler, romatizma hastası bir kadını suya sokarlar ve kadının iyileştiğine şahit olurlar” (K7).

Ziyaret sonrası dağıtılan tuz, ekmek ve soğan; bir tür kansız kurban, yani saçıdır. Bilhassa tuz ve ekmeğin halk kültüründe mukaddes olmaları, soğanın ise cinlerden koruyucu olması ise dikkate değerdir. Bu saçılar, doğrudan suya değil, su ve türbe civarında yaşayan insanlara dağıtılır. Mitolojik devirlerde kült kabul edilen varlıklar (su, dağ, ateş, ağaç vb.) için doğrudan kanlı veya kansız kurbanlar sunulmuştur. Günümüzde ise bu kurbanlar, İslamî bir çehreye bürünerek hayır amaçlı dağıtılan kurbanlara dönüşmüştür. “Hayvan kurbanı” dışında dağıtılan yiyecekler ise o türbeye mahsus bir ritüel olarak varlığını korumuştur.

Küçük Çeşme

Çocuğu olmayan kadın, cuma günü yanına arpa alarak Aydınlar ilçesinde bulunan bu çeşmeye gider. Arpayı çeşmenin kenarına bırakır, çeşme suyuyla banyo yapar ve dua eder. İnanişe göre o çeşmenin kutsal bir tayı vardır. Eğer tay gelip bırakılan arpayı yerse dilekler kabul olur. Kadınlar, ertesi gün çeşmeye gidip bakarlar. Arpanın yeşillenmesi; tayın arpanın yanına geldiğine, bir miktar arpayı yediğine ve dileğin kabul olacağına işaret sayılır (K13).

Şire Kuyusu

Aydınlar (Tillo) ilçesinde yer alan kuyu suyunun kızamık, suçiçeği (şire) gibi hastalıklara iyi geldiğine inanılır. Şire Kuyusu’na giden hasta kişi, kuyu için bir mum adar, hiç konuşmadan kuyudan su çeker ve bu suyu üzerine döker. Hasta, iyileştiği takdirde, adadığı mumu cuma gecesi kuyunun bir köşesinde yakar (K13).

Otlı Su

“Siirt’in Pervari ilçesinin Okçular köyünde ‘otlu su’ adında bir su bulunmaktadır. Rivayetlere göre, eski zamanlarda kanser hastalığına yakalanan bir kadın, derdine derman bulamaz; bu yüzden dağlara çıkıp rastladığı otlardan yer ve bu sayede iyileşir. Sağlığına kavuşan kadın,

Turkish Studies

topladığı otları, büyük bir su bidonunun içinde ezer ve çeşitli dualar okur. Elde ettiği suyu hasta insanlara dağıtır. Yörede suyun hiç bitmediğine, her cuma akşamı kullanıldığı miktar kadar tekrar eklendiğine ve bu suyu içen hastaların iyileşeceğine inanılır” (K1).

Şeyh Arap Ziyareti ve Su

“Kurtalan’a bağlı Görgöze köyünde bulunan Şeyh Arap ziyareti, bir çeşmeden ibarettir. Suyu yeşilimsi renkte olan bu ziyaretin sarılık hastalığına iyi geldiğine inanılır. Özellikle çarşamba veya perşembe günleri gidilen ziyarette yapılan pratikler, oldukça çarpıcıdır: Önce kulaklar, jilet yardımıyla kanatılır, yaraya tuz basılır ve pamuk konur; daha sonra Şeyh Arap ziyaretine gidilerek burada bulunan toprak, çamur haline getirilir ve vücuda sürülür, arkasından ‘ziyaret suyu’ ile yıkanılır. Bu eylemin vücudu hastalıklardan arındıracağına ve sarılık hastalığını tedavi edeceğine inanılır. Ziyaretçilerin yıkanma ihtiyaçlarını daha rahat sağlamaları için Şeyh Arap ziyareti çeşmesinin yakınında iki oda yapılmıştır” (K5).

“Pervari ilçesinin Okçular köyünde ‘ekşi su’ adında bir su bulunmaktadır. Siirt halkı, bu suyla toprağı karıştırarak elde ettiği çamuru, ağrıyan yerlerine sürerek şifa umar” (K1).

Yukarıdaki iki uygulamada toprağın suyla buluşturularak çamur haline getirilmesi ve bu çamurla şifa umulması, bize ilk insanın yaratılış hikâyesini hatırlatmaktadır. Bu ritüeller ile insanoğlu, bilinçsiz de olsa, adeta ilk yaratılışa uzanmakta adeta bir yeniden doğuş arzusunu dile getirmektedir.

Diğer Su Kaynakları

“Şeyh Halef türbesindeki kuyu suyunun sıtma hastalığını tedavi edeceğine ve konuşma güçlüğü çeken çocukların konuşmasını kolaylaştıracağına inanılır” (Taşpınar 2006: 109). Şeyh Termo’nun kuyu suyu, sarılık hastalığının tedavisinde kullanılır. Ancak kuyunun ağzı kapatılmıştır.

“Eruh’a bağlı Bozatlı köyünde bulunan bir ziyaret, oldukça ilginç bir uygulamayla dikkati çeker. Özellikle beli ağrıyan hastalar, bu ziyarete gelerek dereden aldıkları suyu orada bulunan bir kazanda kaynatırlar. Elde ettikleri sıcak suyu, ziyaret bölgesindeki bir kulübenin içinde betondan yapılmış küvet görünümündeki havuzun içine boşaltırlar. Bu suyun içine uzanan ve üzerine battaniye örtülen hasta kişi, bir buçuk iki saat, bu şekilde uyur. Ziyaret sonrası kurban kesmek bir zorunluluktur” (K10).

Bu ritüelde ana tema, hasta bedeninin suyla temasının sağlanmasıdır. Bir diğer önemli husus ise, hastanın birkaç saat ziyaret yerindeki suyun içinde uyumasının sağlanmasıdır¹

Şeyhü’s Sibre, Şeyhü’l Horani, Şeyh Cerrah ve Şeyh Münkedir türbelerinde bulunan kuyuların suları, gerek içilerek gerekse suyundan banyo yapılarak çeşitli hastalıkların tedavi edilmesinde kullanılır. Cami, türbe, yatır vb. dinî mekânlarda yer alan kuyu sularından şifa bulmak amacıyla yararlanma olayına, Anadolu’nun farklı bölgelerinde de rastlanır: “Zara’da kismetlerinin açılmasını isteyen genç kızlar, Ütükürdü bölgesindeki ‘Bahtiyazı Kuyusu’na gider, bu kuyunun suyundan içerler ve içerken de ‘bahtım açılsın’ diye üç defa tekrarlarlar” (Kalafat 1999: 51).

Göz rahatsızlığı yaşayanlar Şirvan yolundaki bir mağaraya gidip orada horoz keserler. Akan horoz kanı sayesinde, kayanın içinde daha önce damlamayan bir su damlar. Hasta, gözünü o damlaya tutup şifa diler.

¹ Siirt yöresindeki türbe ziyaretlerinde “uyuma” ritüeline sıklıkla rastlanır. Bu fenomen, kutsal ağaç altında uyuma, suyun içinde uyuma, türbe içinde uyuma, iki mezar arasında uyuma vb. şekillerde tezahür eder.

Bu uygulama, halk kültüründe yaşayan çeşitli ihtiyaçlar ve dilekler için “kan akıtılması” geleneğiyle ilişkilidir. Kişi, göz rahatsızlığından kurtulmak için kan akıtacak, yani horoz kesecek; akan kan, suya dönüşecek; böylece umulan tedavi gerçekleşecektir.

Yörede, cuma günleri, Hesta kaplıcası suyunun yedi renge büründüğü ve bu suya “bismillah” diyerek girenlerin suyun sıcaklığını hissetmedikleri inancı bulunur.

Siirt yöresinde bazı türbeler ve onlara ait sular, kısır kadınların uğrak yeridir. Genel olarak bu türbelerde yapılan uygulamalar benzerlik gösterir. Kısır kadın, türbelere giderek dua eder ve oradaki suyla banyo yapar:

Siirt’in Doluharman (Fiskin) köyündeki Şeyh Ali Fiskini türbesine çocuğu olmayan kadın gider, bir testiye su doldurup oraya bırakır; testideki su eksildiği takdirde kalan suyu üzerine döker. Bu ritüeli yerine getiren kadın, hamile kalacağına inanır (K12).

Şeyhü’l Hazin türbesine götürülen kısır kadın, üzerindeki kıyafetler çıkarılmış olarak ağacın altında bekletilir. Ağaca küçük bir çocuk çıkarılır ve bu ağacın üzerinden dökülen suyun kısır kadının tenine değmesi sağlanır (K2). Bu ritüelde mitik suyla kutsal ağaç simgeselliğinin kaynaşıp birleşmesi ve doğurganlık yetisinin artırılması amaçlanmaktadır.

“Aydınlar ilçesine bağlı İkizbağlar (Tom) köyünde bulunan Seyit Şeyh Muhammet El Tomani Hazretlerinin türbesinde bulunan ve gövdesi kaplan görünümünde olan ağacın üzerinden dökülen suyla, kadının hamile kalacağına inanılır” (K9).

Hamile kalamayan kadınlar, Camiül Fuhar’a, yedi cuma üst üste gider ve oradaki havuza girerler. Havuza giremeyenler ise oradan getirilen su ile yıkanır. Yörede bu suyun kısırılığı gidereceğine inanılmaktadır.

“Şirvan ilçesinde, hamile kalmak isteyen kadınlar, işin ehli olduğuna inanılan yaşlı bir kadının evine giderler. Yaşlı kadın, onları soyar ve üzerlerine su döker. Böylelikle kısır kadınların hamile kalacağına inanılır. Bahsedilen kadın, şu an ilçede ikamet etmediği için bu uygulamayı yapamamaktadır” (K3).

Kısırılığın tedavi edilmesi için yapılan uygulamalardan biri de şudur: “Doğum yaparken ölmüş bir kadının mezarı ziyaret edilir, oradan alınan bir avuç toprak, suyla karıştırılır ve üç cuma üçer defa bu su, dualar eşliğinde kısır kadının üzerine dökülür” (Taşpınar 2006: 75).

Kurtalan ilçesinin Beykent köyünde, Şeyh Abdülkadir türbesinde bulunan toprak ve su ile kadının hamile kalabileceğine inanılır. Kadınlar, türbedeki toprağı eve getirir vücutlarına sürerler, türbenin suyu ile de yıkanır (K4). “Siirt’te kısır kadına dualar eşliğinde bir bardak yağmur suyu içirilerek de” (Taşpınar 2006: 75) kısırılık tedavi edilir.

“Su hayat verici bir başlangıç olarak mitolojik düşüncede ana rahminin bir sembolüdür. Çünkü çocuk dünyaya gelmeden önce (ceninin gelişim sürecinde) su ile çevrelenmiş gibidir. Bu olay eski düşüncede içilen sudan çocuk olabileceği inancının temelini oluşturur” (Beydili 2005: 502). Kimi yörelerde çocuk göbek bağının ve eşinin suya atılması da suyun doğurganlık sembolü olmasıyla ilintili bir uygulamadır. “Genç gelinler, Amuderya ırmağının bir sahilinden diğer sahiline geçer, böylece su iyelerinin yardımı sayesinde çocuk sahibi olacaklarına inanırlardı” (Beydili 2005: 502). “Kadim Kareyalılar, Mordovlar, Estonyalılar, Çeremisler ve başka Fin Ugor halklarında, kadınların çocuk doğurmak için dua ettikleri bir ‘Su Ana’ vardır” (Eliade 2009: 199). Tatar Türklerinde “hamile kalmak isteyen kadınlar, çeşme suyuyla yıkanır; ilk çocuğunu doğuran kadınlar da bebeği ilk yıkadıklarında çeşme suyu ile yıkamaya çalışırlar” (Çetin 2007: 23).

Siirt’te Anadolu’nun birçok yöresinde olduğu gibi bebeğin ve annenin kırkının çıkarılması pratiğinde de suyun önemli bir fonksiyon üstlendiği görülür. Doğumu kolaylaştırmak

Turkish Studies

için, kadının sıcak su dolu bir tencereye oturtulması, ona zemzem suyu veya kocasının ayakkabısından su verilmesi, kutsal su unsuruna dayalı mitolojik karakterli ritüellerin yöredeki tezahürleridir.

Cennet'te bulunduğu inanılan Kevser'den, hacılar tarafından kutsal topraklardan getirilen ve özel bir ritüel eşliğinde içilmesi gereken Zemzem'e, kırklama suyuna, bir damla suya varıncaya kadar Anadolu'nun hemen her karış toprağında suya dair bir efsane, inanış ve ritüel mevcuttur. Bütün bunlar, genel olarak Anadolu coğrafyasında, özel olarak da Siirt yöresinde farklı dinî ve mitolojik düşüncelerin de etkisiyle çok katmanlı bir su kültürüne işaret etmektedir.

Siirt yöresinde görülen türbe veya camide bulunan kuyu suyu ile yıkanma ritüeli, ilk kozmik eylemin tekrarını anımsatır. Su, bu noktada *kozmetik bir doğurganlık merkezi* olarak algılanmaktadır. Mitik düzlemde var oluşu, yaratıcılığı ve ölümsüzlüğü simgeleyen su, insanoğlu tarafından tekrar edilen ritüeller sayesinde kutsiyetini muhafaza etmiştir. Eliade, "Suya batma, ilk biçime geri dönüşü, yeniden yaratılışı, doğumu simgeler; çünkü suya batma, biçimlerin biçimlerini kaybediştir ve var oluş öncesindeki ayrışmamış olanla yeniden bütünleşmektedir; sudan çıkış, biçimin ilk kez dışa vurulduğu yaratılış eyleminin tekrarıdır. Suyula temas etmek her zaman yenilenmeyi temsil eder; çünkü eriyip giden daha sonra yeniden doğacaktır; çünkü suya batış, yaşamın ve yaratıcılığın potansiyelini çoğaltır ve geliştirir" (Eliade 2009: 196) der. Bütün bunlar, Siirt halk kültüründe çocuk sahibi olmak, her türlü hastalıklara şifa bulmak maksadıyla kutsal sayılan suların neden banyo yapılması gerektiğini de açıklar. Yukarıda adı geçen türbelerin sularıyla banyo yapmak, onları içmek, insanoğlunun suyla buluşmasını sağlayacak ve insanoğlu adeta yeniden doğacak veya doğuracaktır.

Bedenin suyla temas anı, suya dokunuş, başlangıç noktasına dönüş arzusunun sembolik görünümüdür.² Başlangıç ise, var oluşun en güzel anı ve hastalıkların, kötülüklerin olmadığı saflık simgesidir. Siirt halk kültüründe var olan kısır kadının suyla temas etmesi, yani suyla banyo yapması ritüelinin temelinde suyun arındırma, eskiyi yenileme, bozuk olana yeniden şekil verme gücü vardır. Su, kısır kadının bedeninde veya ruhunda var olan hastalığı, kötülüğü alacak, kadını yeniden şekillendirecek, arındırarak; bu sayede kadın, doğurma yetisini kazanacaktır.³ "Her tür biçimi parçaladığı, her geçmişi sildiği için suyun arındırma, yeniden oluşturma ve yeniden doğurma özelliği vardır; çünkü suya batan her şey ölür, suya batan kişi, tıpkı günahsız bir çocuk gibidir, geçmişi yoktur, yeni bir yaşama başlayabilir, yeni bir aydınlığın eşliğindedir" (Eliade 2009: 202).

Geleneksel kültürde suyla ilgili ritüellerin çoğu, İslamî bir çehrede gerçekleştirilir, ancak bu pratiklerin çoğu, İslamiyet öncesi geleneksel uygulamalardan ilham almaktadır. Hayatın başlangıcından sonuna, yani doğumdan ölüme uzanan yolculukta suyun insan yaşamında sıra dışı bir işlevinin olduğu görülür. Su; çocuk sahibi olmak için yapılan büyüsel davranışlardan, ölmek üzere olan kişiye, şeytanın vereceği suyu içmemesi için, verilen suya kadar, insanoğlunun bir anlamda hamisi olmuştur.

"Suyula arınma ve yıkanma ritüelinin amacı yaratılışın meydana geldiği zamanı, yani *il illo tempore*'yi canlandırmaktır; dünyanın ya da 'yeni insanın' doğumunun simgesel tekrarlarıdır.

² Eliade, "en basit hiérophanie'de bile 'ebedî bir başa dönüş', zaman-dışı bir ana tekrar geri dönme, tarihi silme ve dünyayı yeniden yaratma teması kendini gösterir." der. (Eliade 2006: 13). Burada hiérophanie, herhangi bir varlıkta kutsalın kendini dışa vurması, anlamına gelir. Bu bağlamda Siirt halk kültüründe geçmiş tecrübelerle dayalı olarak anlatılan öykülerle büyüyen ve anlamı derinleşen kutsal suya dayalı ritüelleri, birer hiérophanie olarak algılamak mümkündür.

³ "Suyun içine batarak yenilenme inancı, eski dönemde, tanrı heykellerinin neden suya batırıldığını da açıklamaktadır. Kutsal banyo töreni, büyük bereket ve tarım tanrıçaları tapımında da sık sık uygulanırdı. Tanrıçanın güçleri böylece yeniden bir araya gelmekte; iyi bir hasat ve bereketli bir ürün sağlanmaktadır" (Eliade 2009: 202).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Dinsel bir amaçla suya her dokunuş, kozmik ritmin temel iki döngüsünü temsil eder: Suyla yeniden bütünleşme ve yaratılış” (Eliade 2009: 217).

Tecrübeler çoğaldıkça kutsalın alanı da genişler. Kulaktan kulağa dolaşan hikâyelerle zenginleşen ve güçlenen mit, kabul gören dinî inanışlarla sentezlenerek yeni bir boyut kazanır ve tasvip edilebilir bir çehreye bürünür. Kutsal, modern tıp imkânlarından yoksun kalanların ümit kapısıdır. Kutsalı kutsallaştıran öyküyü dinlemek heyecan verir. Bu duygu, insanoğlunun bilinçaltında suya dair çeşitli mitik düşüncelerin yelpazelenmesini olası kılar: İnsanoğlu ölümlü, doğa ise ölümsüzdür. Evrenin yaratılışından bu yana su, hep vardı ve o da tıpkı diğer doğa unsurları gibi ölümsüzdür. Suyu yaklaşmak, temas etmek, kişiyi ölümsüz kılmaz; ama hastalıklardan, sıkıntılardan kurtarabilir. Su, kendi enerjisi ile kendini doğurup yenilediği gibi kişinin de yenilenmesini, arınmasını ve bereketlenmesini sağlayabilir.

Sonuç

Siirt halk kültüründe yaşayan su ile ilgili inanış ve efsanelerin mitolojik karakterli olduğu görülür. Su; hayat bahşeden, çocuk sahibi olmayı sağlayan, her türlü derde deva bir yaşam kaynağı, adeta ab-ı hayat olarak algılanır. Yörede kutsal bilinen suların büyük bir kısmı yatır veya türbe yakınlarında yer almakta ve bir şeyhe yahut din büyüğüne yönelik anlatılarla kutsiyet kazanmaktadır. “Yeşil Su” adı verilen şifalı suyla ilgili anlatı, bir din âlimi olan İsmail Fakirullah’ın dinî kişiliği etrafında şekillenirken, Şeyh Arap Ziyareti esnasında yararlanılan su ise “şeyh”lik mertebesindeki bir zatla birlikte anılmaktadır. “Tuzlu Su” anlatısında ise suya kutsallık kazandıran bir kadın evliyadan bahsedilmektedir. Mitik su, Şeyhü’l Hazin türbesinde “ağaç” kültüyle, Şeyh Arap ziyaretinde ise toprak unsurunun eklenmesiyle “yer” kültüyle birleşirken “Küçük Çeşme” ile ilgili inanış ise “sudan çıkan at” motifleriyle bağdaşır.

“Yeşil su”, “tuzlu su” ve “otlu su” anlatılarında suların nasıl kutsallaştığı hikâyeye edilir. Bu anlatılar birer mittir. Halk, bu sulara şifa ararken, suyun ilk kez şifalı olduğu ana, yani mitik zamana yolculuk yapar. “Evliyanın günlerce mahsur kaldığı kuyudan hiçbir şey olmamış gibi çıkması”, “sakat bir yılanın suya girdikten sonra düzelmesi”, “kanseri hastanın iyileşmesi” gibi sıra dışılıklar, insan düşüncesinde haleler oluşturur. Bütün bunlar, kutsalın içine dâhil olabilmenin ve iyileşmenin temennisidir. “Miti bilen onun menşeyini de biliyor demektir. Böylece menşeyi bilinen şey kontrol altına alınmış ve arzu edildiği kadar o şeyi çoğaltmak imkânı da elde edilmiş olur” (Seyyidoğlu 2002: 22). “Yeşil su”, “tuzlu su” ve “otlu su” anlatılarında geçen suların kökenleri bilinmekte; bu sular, her derdin devası olarak kullanılmakta yani sayısız ve sonsuz olarak çoğaltılmaktadır.

Genel olarak bir kutsalın etrafında bulunan diğer varlıklar da kutsal telakki edilir. Bir yerde kutsal olan bir sudan söz edilirken o suyun çevresindeki toprak, ağaç, dağ, tepe ve hatta o bölgede yaşayan insanlar da mukaddes olarak algılanır. Bütün bunlar, çeşitli dinî inanışların ve kültürlerin iç içe geçtiğini ve bilhassa doğa iyelerinin bütüncül bir yapı gösterdiğini kanıtlar.

Maddi ve manevi kirlere temizleyen, arındıran su, mitik devirlerde olduğu gibi günümüz Siirt kültüründe de muhtelif ihtiyaçların tedarik edilmesinde, şifa, bereket, çocuk sahibi olma gibi birçok amaçla kullanılmaktadır. Suyun farklı ritüeller eşliğinde ve diğer doğa kültürleriyle yan yana veya bütünleşik kullanımı ise halkın din anlayışında meydana gelen değişikliklerle ilintilidir.

Siirt halk kültüründe tespit ettiğimiz “su”ya dayalı ritüeller, İslamî çehreye bürünmüş ve eren kültüyle birleşerek işlevselliğini devam ettirmiştir. “Su kültü” ile ilgili ritüeller, günümüz Siirt halk kültüründe yaşatılmakta, muhtelif türbelerde bulunan sular, şifa arayıcıların uğrak yeri olmaya devam etmektedir.

Turkish Studies

KAYNAKÇA

- ASLAN, E. (2008). *Türk Halk Edebiyatı*, Maya Akademi Yayınları, Ankara.
- BAYAT, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi 2*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- BEYDİLİ, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Yurt Kitap Yayınları, Ankara.
- BONNEFOY, Y. (1981). *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- ÇETİN, Ç., Z. (2007). “*Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar (İyeler ve Yaratıklar)*”, Bilig, Güz, S.: 43, s.: 1-32.
- ÇORUHLU, Y. (2006). *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabcacı Yayınları, İstanbul.
- ELİADE, M. (2009). *Dinler Tarihine Giriş*, Kabcacı Yayınları, İstanbul.
- HANÇERLİOĞLU, O. (2010). *Dünya İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KALAFAT, Y. (1999). *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- KALAFAT, Y. (1996). *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KUR’AN-I KERİM VE AÇIKLAMALI MEALİ* (1993). Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ÖGEL, B. (2002). *Türk Mitolojisi*, II. Cilt, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK Yayınları, TTK Basımevi, Ankara.
- ÖGEL, B. (2003). *Türk Mitolojisi*, I. Cilt, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK Yayınları, TTK Basımevi, Ankara.
- ÖRNEK, S., V. (1971). *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ÖRNEK, S., V. (1979). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- SEYİDOĞLU, B. (2002). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar, Metinler ve Tahliller*, Dergâh Yayınları, Ankara.
- TAŞPINAR, İ. (2006). *Siirt İli ve Çevresi Yaygın Halk İnanışları*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- TÜRK, H. (2009). *Kültürlerin Bin Yıllık Hoşgörüsü, Evliyalardan Diyarı Hatay*, Karahan Kitabevi, Adana.
- http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?t=tum&psearch=Fatih%20Kiri%FE%E7io%F0lu.

Kaynak Kişiler:

- K1: Kumru Kıyas, 1954 doğumlu, okuryazarlığı yok, Siirt.
- K2: Gamze Başar, 1994 doğumlu, üniversite öğrencisi, Siirt.
- K3: Zeynep Güran, 1988 doğumlu, üniversite öğrencisi, Siirt/Kurtalan.
- K4: Nurcan Varol, 1990 doğumlu, üniversite öğrencisi, Siirt/Kurtalan.

-
- K5: Veysi Karataş, 1966 doğumlu, ilkokul mezunu, Siirt/Kurtalan.
K6: Perihan Demir, 1987 doğumlu, üniversite öğrencisi, Siirt/Merkez.
K7: Fadile Demir, 1958 doğumlu, okuryazar değil, Siirt/Merkez-Yokuşbağlar Köyü.
K8: Kudret Yıldırım, 1935 doğumlu, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Diyarbakır.
K9: Elif Korkmaz, 1992 doğumlu, üniversite öğrencisi, Siirt.
K10: Güler Yılmaz, 1972 doğumlu, okuryazar değil, Siirt/ Eruh-Bozatl Köyü.
K11: Fadime Yalınkılıç, 1981 doğumlu, araştırma görevlisi, Elazığ.
K12: Emine Ekin, 1960 doğumlu, okuryazar değil, ev hanımı, Siirt-Doluharman Köyü.
K13. İsmet Türkan, 1950 doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi, Siirt/Aydınlar.